

FACETS OF NATIONAL IDENTITY REFLECTED IN “COMMUNICATION IN ROMANIAN” TEXTBOOKS

Angelica Hobjilă, Assoc. Prof., PhD, ”Al. Ioan Cuza” University of Iași

Abstract: The Curriculum for “Communication in Romanian” (2013), the related alternative textbooks (preparatory, I and II classes, 2014-2015) and the theoretical boundaries in the field of national identity are prerequisites for the analysis of the various facets of this identity, reflected in the support materials recovered in the formation of school age children.

I identified, in curricula and textbooks studied, multiple embodiments of national identity: (a) linguistic; (b) literary; (c) the communication plan, generally. Romanian language, culture, religion, history, geography, etc. thus become representations (plain or tinted) analysed in terms of national identity; and these representations have an important role in reshaping the relationship between personal identity and national identity of young pupils, in the contemporary context of the various influences exerted on children by the media, social media, the current communication etc.

Keywords: *national identity, contextualisation, curriculum, alternative textbooks, Communication in Roumanian*

Introducere

Identitatea națională reprezintă – în formarea copiilor de diferite vârste – un aspect care ar trebui să-i preocupe pe educatori, în societatea contemporană cu atât mai mult cu cât influențele exercitate asupra acestora sunt multiple: prin mass-media, social-media, prin comunicarea curentă (de exemplu, în cazul copiilor cu părinți care lucrează în străinătate) etc. Se înregistrează, astfel, situații diverse de subordonare și de supraordonare a identității personale față de cea națională.

Studiul de față propune, dincolo de ilustrarea principalelor delimitări teoretice aferente problematicii vizate, o analiză a manierei în care ideea de identitate națională apare reflectată în curriculumul (în vigoare din 2013) și în manualele alternative valorificate (începând cu anul școlar 2014-2015), în ciclul achizițiilor fundamentale (clasele pregătitoare, I și a II-a), în România, la disciplina *Comunicare în limba română*. Coordonatele vizate vor fi, în acest sens, pe linia principalelor categorii de conținuturi abordate la vârsta școlară mică: planul lingvistic, cel literar și planul comunicativ, în general, în toate acestea urmând a fi identificate reprezentări nuanțate ale identității naționale.

1. Delimitări teoretice în sfera identității naționale

Într-un demers de la general la particular, identitatea națională apare prezentată, în literatura de specialitate, ca parte dintr-un sistem de identități: identitatea de gen, identitatea locală și regională, identitatea socio-economică, identitatea religioasă, identitatea etnică etc. (Smith, 1991), fiind considerată drept „una din cele mai puternice identități, atât la nivel individual, cât și la nivel de grup sau comunitate” (Schifirneț, 2009, p. 463).

Identitatea națională este asociată, pe de o parte, „primatului variabilei culturale” și, pe de altă parte, „variabilei instituționale” (Bouvet, 2006, p. 64), culturalului și instituționalului

adăugându-li-se și „o puternică încărcătură/componentă emoțională” (Llobera, 2004, p. 45); în plus, unii autori consideră identitățile naționale drept „forme speciale ale identităților sociale, produse și reproduse, transformate și demontate în plan discursiv” (Wodak, de Cillia, Reisigl, & Liebhart, 2009, p. 3-4). Se remarcă, așadar, multiplele raporturi în care intră această realitate conceptuală, pe aceeași linie înscriindu-se, de altfel, și raportarea ei la sfera obiectivității, a subiectivității și a intersubiectivității, în condițiile în care sintagma *identitate națională* are, în literatura de specialitate, trei accepțiuni: „identitatea în calitate de caracteristici obiective, ca reprezentări subiective și ca identificare intersubiectivă” (Salazar J.M. & Salazar M.A., 1998, p. 247). De aici și valențele particulare ale relației dintre identitatea personală și cea națională.

Definirea identității naționale reflectă, de altfel, în esență, tocmai aceste valențe ale raportului individual – național, individ – comunitate/stat. Identitatea națională reprezintă, astfel, „o identificare conștientă și, adesea, inconștientă, cu un simbol” subsumat de către o persoană comunității căreia îi aparține (Cameron, 1999, p. 5), „un construct alcătuit dintr-o serie de elemente definatorii” (Murgescu, 1999, p. 11), concretizate în „atitudini, mentalități și comportamente colective rezultate din apartenența indivizilor la un stat național” (Schifirneț, 2009, p. 464). În sinteză, identitatea națională „implică un complex de concepții similare și scheme perceptive, de atitudini și dispoziții emoționale similare, respectiv de convenții comportamentale similare, pe care membrii colectivității le împărtășesc în mod colectiv și pe care le-au internalizat prin socializare (educație, politică, media, sport sau prin practicile cotidiene)” – Wodak, de Cillia, Reisigl, & Liebhart, 2009, p. 4.

În prezentarea principalelor atribute ale identității naționale, se remarcă, în literatura de specialitate, două direcții complementare: pe de o parte, cea reprezentată de A. D. Smith, care enumeră: „1. un teritoriu istoric sau patria; 2. mituri comune și memorie istorică; 3. o cultură publică de masă, comună; 4. drepturi și îndatoriri legale comune pentru toți membrii; 5. o economie comună cu mobilitate teritorială pentru toți membrii” (Smith, 1991, p. 14; vezi și Fawn, 2004, p. 11), și, pe de altă parte, direcția teoretică ilustrată de L. Kolakowski (1995), care identifică, de asemenea, cinci caracteristici esențiale ale identității naționale: (1) „ideea de spirit național”, concretizat în „anumite forme culturale ale vieții și în comportamente colective particulare”; (2) „memoria istorică”; (3) „anticiparea și orientarea către viitor”; (4) „corpul/spațiul național” (concretizat în „teritorii naționale, peisaje, natură”, în „artefacte fizice”); (5) „origini recunoscute” (legende, prime atestări, mituri ale creației) – Kolakowski, apud Wodak, de Cillia, Reisigl, & Liebhart, 2009, p. 25-26.

În spațiul românesc, se atrage atenția asupra asocierii identității naționale cu „memoria națională”, a cărei creare este „rezultatul unui proces de selecție prin care sunt alese o serie de evenimente, personaje, simboluri (imn, drapel), considerate a fi emblematice pentru comunitatea respectivă” (Murgescu, 1999, p. 11), identitatea națională definindu-se „prin trăsăturile proprii, am spune unice, ale unei națiuni, cum ar fi limba, cultura, religia, dar și prin respectarea obiceiurilor, tradițiilor, cutumelor specifice comunității naționale” (Schifirneț, 2009, p. 466); este subliniată, astfel, ideea că „trăsăturile care alcătuiesc identitatea românească aparțin unei entități naționale ai cărei membri au aceeași descendență, limbă, cultură, religie, precum și conștiința colectivă a apartenenței la această entitate” (Schifirneț, 2009, p. 474).

Se disting, în accepțiunile prezentate *supra*, o serie de elemente-cheie care se pot constitui în premise ale identificării diferitelor reprezentări pe care ideea de identitate națională le poate lua în diferite planuri (inclusiv în cele vizate de analiza propusă în studiul de față): „evenimente, personaje”, imnul (Murgescu, 1999, p. 11), limba, steagul (ca simboluri ale identității naționale – Llobera, 2004, p. 4), „memoria națională” (reflectată în „aniversări, comemorări, sărbători etc.” – Llobera, 2004, p. 43 – în obiceiuri, tradiții, cutume – Schifirneț, 2009, p. 466 –, în legende, atestări, mituri – Kolakowski, apud Wodak, de Cillia, Reisigl, & Liebhart, 2009, p. 26), „sistemul politic, gastronomia [...] etc.” (Cameron, 1999, p. 5), îmbrăcămintea (Schifirneț, 2009, p. 480), „rasa, religia și teritoriul” (Williams, 1999, p. 7 – teritoriul fiind reflectat inclusiv în „teritorii naționale, peisaje, natură” – Kolakowski, apud Wodak, de Cillia, Reisigl, & Liebhart, 2009, p. 26), o „cultură comună”, o „economie comună”, un plan normativ, legislativ comun (Smith, 1991, p. 14) etc.

Particularizând, ca formă de reprezentare a identității naționale, identitatea românească ilustrează, în opinia lui Constantin Schifirneț (2009, p. 480), „ceea ce românii au specific, ca popor distinct de alte comunități naționale, reflectă calea specifică în care ei își construiesc cultura și își organizează viața privată și viața publică, exprimă modul lor particular de a răspunde la constantele universale ale culturii: îmbrăcăminte, hrană, locuire, religie, joc, artă, comunicare, limbă. Identitatea românească derivă din participarea indivizilor la practicile culturale și activitățile proprii românilor, presupune atitudini pozitive față de membrii grupului național, atașament și mândrie națională, sentimente de protecție, determinate de apartenența la o națiune, loialitate față de membrii grupului național, revendicarea unei obârșii comune și împărtășirea acelorași tradiții și obiceiuri”.

Într-o perspectivă diacronică, este interesantă observația autorului citat privind redimensionările, în timp, ale ideii de identitate națională românească: „dacă în perioada antebelică vorbim de o identitate națională rezultată dintr-un specific național conferit de o Românie predominant rurală, astăzi există mai multe identități, în funcție de România la care ne raportăm: România euronavetistilor, România societății de consum și România profundă” (Schifirneț, 2009, p. 476).

În sfera educației, se remarcă, în studiile de specialitate, prezentarea școlii primare din secolul al XIX-lea, ca „un instrument de modelare a identității românești moderne” (Murgescu, 1999, p. 14), respectiv sublinierea importanței și a impactului manualelor școlare asupra memoriei colective (Murgescu, 1999, p. 19), de aici și deschiderile către un studiu ca cel propus în lucrarea de față.

2. Reflectarea ideii de identitate națională în Curriculumul pentru disciplina *Comunicare în limba română*

Analizând, prin grila reprezentativității pentru ideea de identitate națională, Curriculumul pentru disciplina *Comunicare în limba română* intrat în vigoare, în România, la clasele pregătitoare, I și a II-a, în 2013, se disting trimeri către toate cele trei planuri invocate *supra*: planul lingvistic, planul literar și planul comunicării, în general, respectiv către unele dintre atributele fundamentale și simbolurile asociate, în literatura de specialitate, identității naționale.

În chiar titulatura disciplinei (*Comunicare în limba română*) sunt invocate, astfel, planul lingvistic și cel al comunicării, respectiv un simbol central în sfera identității naționale: limba, aici limba română, utilizată drept cod în receptarea și construirea de mesaje orale și scrise (vezi, în acest sens, competențele generale prevăzute în programă), respectiv ca sistem de semne (orale și scrise), guvernat de anumite reguli (aspect ilustrat cu precădere printr-o serie de competențe specifice de tipul: „2.1. pronunțarea clară a sunetelor și a cuvintelor în enunțuri simple” – CP, p. 7; „3.1. citirea unor cuvinte și propoziții scurte, scrise cu litere de tipar sau de mână” – I, p. 11; „3.3. identificarea semnificației unor simboluri, în contexte cunoscute” – II, p. 12; „4.1. scrierea literelor de mână” – I, p. 14; „4.2. redactarea unor mesaje simple, cu respectarea convențiilor de bază” – II, p. 15 etc.).

Planul literar și, implicit, atribute ale culturalului ca exponent al identității naționale, sunt reprezentate în competențele specifice 3.4.: „exprimarea în cuvinte proprii a mesajelor redactate pe suport vizual sau auditiv, manifestând interes pentru lucrul cu cartea”, „exprimarea interesului pentru lectura unor texte simple, susținute de suport imagistic”, „exprimarea interesului pentru lectura unor cărți adecvate vârstei” (CP, I, II, p. 13), cu precizarea că diferența va fi făcută prin textele-suport (din manualele alternative, dar nu numai) alese de către cadrul didactic.

Exemplele de activități de învățare oferite de programele în vigoare reflectă, de asemenea, trimiteri către ideea de identitate națională, prin invocarea unor concretizări ale planului cultural, ilustrat prin:

(a) repere subsumate literaturii române, populare și culte (elemente de folclorul copiilor, aferente stilului aforistic, genurilor și speciilor literare: „decodificarea mesajului încifrat în ghicitori” – CP, I, p. 4; „numirea personajului/ personajelor dintr-un fragment de poveste audiat” – CP, p. 4; „numărători melodice însoțite de mișcare” – I, p. 5; „participarea la activități dedicate unor scriitori” – II, p. 7; „citirea unor cărți, povești, poezii, reviste, articole din reviste electronice, enciclopedii etc.” – II, p. 11);

(b) repere istorice („vizite la muzee și case memoriale” – II, p. 13);

(c) simbolul „limbă” („ordonarea alfabetică a unor cuvinte date”, „formarea unor cuvinte prin derivare cu prefixe sau sufixe” – II, p. 5; „interpretarea unor cântece care conțin onomatopee” – CP, p. 6; „dezvoltarea sau simplificarea unei propoziții prin adăugarea/eliminarea unor cuvinte” – I, p. 6; „folosirea dicționarului pentru înțelegerea unor termeni/expresii din mesajele orale în care contextul nu a oferit sensul noțiunilor” – II, p. 7; „realizarea acordului dintre subiect și predicat, dintre substantiv și adjectiv” – II, p. 9; „recunoașterea și numirea literelor mari și mici de tipar pe diferite suporturi” – CP, p. 11; „copieri și transcrieri de litere, silabe, cuvinte, propoziții” – II, p. 14);

(d) repere cinematografice/publicistice etc. („vizionarea unor scurte secvențe din emisiuni sau a unor filme românești/ dublate în limba română pentru copii și discutarea lor” – II, p. 6; „discuții pe marginea unor spectacole de teatru pentru copii, emisiuni radio-tv, filme etc.” – I, p. 7; „identificarea unor informații previzibile în diverse materiale cotidiene” – II, p. 12);

(e) reguli comunicative (verbale, nonverbale și paraverbale) specifice („exersarea unor formule de salut, de adresare, prezentare și solicitare, adecvate contextului ” – CP, p. 9; „utilizarea unor gesturi și mișcări cu scopul de a-și susține afirmațiile” – II, p. 10;

„reformularea unor propoziții prin schimbarea intonației sau a accentului, în funcție de scopul comunicării” – II, p. 7) etc.

Cele patru domenii de conținuturi prezentate, la disciplina *Comunicare în limba română*, în Curriculum-ul din 2013 („Comunicare orală (ascultare, vorbire, interacțiune)”, „Citire/lectură”, „Scriere/redactare” și „Elemente de construcție a comunicării” – CP, I, II, p. 17-19) ilustrează o serie de raportări explicite și implicite la problematica identității naționale. Explicitul este reprezentat cu precădere prin unitățile de conținut subsumate planului lingvistic (sunetele limbii române, alfabetul limbii române, ortografia, vocabularul limbii române, regulile morfologice și sintactice – fără teoretizare), în timp ce implicitul este aferent planului comunicării (prin „regulile de vorbire eficientă” invocate – ilustrând elemente specifice de „politețe verbală asociate actelor de limbaj utilizate (salutul, prezentarea, formularea unei cereri...)” – II, p. 17) și planului literar (prin unități de tipul „textul literar”, „autor” etc., presupunând – după cum o vor demonstra exemplele din manualele alternative analizate în următoarea secțiune a lucrării – actualizări ale unor valori din literatura română).

3.Reprezentări ale ideii de identitate națională în manualele de *Comunicare în limba română*

În condițiile în care Curriculumul pentru disciplina *Comunicare în limba română* se constituie, cu precădere, în apanaj al implicitului în sfera reprezentativității ideii de identitate națională, manualele alternative asociate programelor pentru ciclul achizițiilor fundamentale conțin, explicit, concretizări multiple ale acestei idei, subsumate celor trei planuri invocate *supra* (planul lingvistic, planul literar și planul comunicării, în general), respectiv principalelor atribute ale identității naționale, așa cum apar ele reflectate în literatura de specialitate.

Această ultimă direcție de studiu va reprezenta, de altfel, nucleul analizei din această secțiune a lucrării, raportarea lor la planurile enumerate fiind evidentă (planul lingvistic – simbolul „limba română”, planul literar – literatura, cultura română, valorile reflectate în acestea etc.; planul comunicării – norme, comportamente specifice, obiceiuri, tradiții, cutume, istorie, religie etc.). Vor fi avute în vedere, în acest sens, 28 de manuale alternative pentru disciplina *Comunicare în limba română*: 6 manuale (din seria „cărților uriașe”) pentru clasa pregătitoare (CP Stoicescu; CP Stănică, Dorobanțu; CP Beșliu, Dorobanțu; CP Beșliu, Stoicescu, Zagaradniuc; CP Brebenel, Dorobanțu; CP Talvan, Zagaradniuc), 10 manuale pentru clasa I (I Norel I; I Norel II; I Mihăescu 1; I Mihăescu 2; I Mihăilescu I; I Mihăilescu II; I Dobrescu 1; I Dobrescu 2; I Dumitrescu 1; I Dumitrescu 2) și 12 manuale pentru a II-a (II Dumitrescu I; II Dumitrescu II; II Mihăescu 1; II Mihăescu 2; II Mihăilescu I; II Mihăilescu II; II Matache I; II Matache II; II Dobra I; II Dobra II; II Goian I; II Goian II).

Am identificat, în manualele enumerate *supra*, următoarele ipostaze ale ideii de identitate națională:

(a) **simboluri** precum *imnul* și *drapelul*: primul – citat, în măsură diferită, de la caz ca caz, ca număr de strofe, la pagina 3 a fiecăruia dintre manualele analizate, iar cel de-al doilea – ca adjuvant iconic al imnului *Deșteaptă-te, române!*;

(b) **teritoriul** românesc, reprezentat prin:

- numele țării: România (I Norel II, p. 4; I Dobrescu 2, p. 9; I Dumitrescu 1, p. 53);

- diviziuni/simboluri administrative: „județul Gorj”(I Dumitrescu 2, p. 30), „București, capitala României”(I Norel II, p. 4; CP Beșliu, Dorobanțu, p. 1); parcul Cișmigiu din București (I Dumitrescu 1, p. 41);
- nume de localități, în special, orașe: Bușteni (I Norel II, p. 4); Hunedoara (I Mihăescu 2, p. 21); Brașov (I Mihăescu 2, p. 30); Iași, Cluj-Napoca, Timișoara (I Mihăilescu II, p. 15); Sibiu (I Mihăescu 2, p. 46); Bacău, Constanța, Craiova (I Dumitrescu 1, p. 37); Cernavodă (I Dumitrescu 1, p. 41);
- repere geografice: Delta Dunării (I Mihăescu 2, p. 37; I Mihăilescu II, p. 6; II Mihăilescu II, p. 62), Carpați (I Dobrescu 2, p. 26), „munții Carpați” (II Dobra II), „relieful României” (II Mihăilescu II, p. 64), harta României (II Mihăilescu II, p. 65);
- repere turistice: Poiana Țapului (I Mihăilescu II, p. 31), Sfinxul din Bucegi (I Dobrescu 2, p. 45), Cabana Babele, Crucea de pe Caraiman (I Dumitrescu 2, p. 7), Poiana Căprioarelor (I Norel I, p. 37);

(c) sărbători religioase: Crăciun, Paște (II Mihăilescu I, p. 55) și **obiceiuri, tradiții** asociate acestora, cu valențe specifice în spațiul românesc: cântec de Crăciun (I Norel I, p. 49), „cu Steaua” (I Dumitrescu 1, p. 47), „umblatul cu Steaua, [...] similar cu Irozii sau Viflaimul”, „Plugul” (II Mihăilescu I, p. 56), „obiceiuri de Crăciun la români” (II Dobra I), exemple de colinde și plugușor (II Goian I, p. 54-55), obiceiuri și tradiții de Paște (II Mihăilescu II, p. 34);

(d) istoria țării, ilustrată prin nume de personalități istorice, prin nume ale regiunilor istorice ale țării etc.: „Vlad Țepeș a domnit în Țara Românească.” (I Dobrescu 2, p. 27), „Mihai Viteazul era domnul Țării Românești” (II Mihăilescu II, p. 66);

(e) legende, atestări: legenda orașului București, „orașul lui Bucur” (I Mihăilescu II, p. 13);

(f) valori culturale prezentate în diacronie: Muzeul Orașului București (I Norel II, p. 4);Palatul Parlamentului, Teatrul Național, Ateneul, Piața Victoriei, Muzeul Grigore Antipa etc. (în cadrul benzilor desenate,I Norel II, p. 11);

(g) vestimentația specifică/tradițională: „Purtăm cu mândrie straiul românesc.” (I Mihăilescu II, p. 11); „Portul românesc îmi place.” (I Dobrescu 2, p. 9); „Costumul popular românesc este minunat. Cel mai mult îmi place ia.” (I Dumitrescu 1, p. 53);

(h) gastronomia: „Mâncarea românească este neîntrecută în lume.” (I Dumitrescu 1, p. 53); „Pregătesc micul dejun. Uite, *pâinea* aproape s-a prăjit, iar *sucul de fructe* e gata și el” (CP Stoicescu, p. 1 – ca reper pentru discutarea obiceiurilor gastronomice din diferite zone);

(i) arta populară: „Hora românească. Hora este un dans strămoșesc.” (I Dobrescu 2, p. 17); Mie îmi plac cântecele populare.” (I Dumitrescu 1, p. 53);

(j) valori din diferite domenii – nume-simbol din sfera științei/tehnicii, a sportului etc.: Traian Vuia (I Norel II, p. 5); Nadia Comăneci (I Mihăescu 2, p. 22);

(k) literatura română, populară și cultă (cu autori clasici și contemporani), reprezentată prin *texte-suport* (cele mai multe, adaptate, accesibilizate), prin fragmente de texte literare valorificate în teste de evaluare, în exerciții de diferite tipuri, respectiv prin reprezentări iconice, imagistice ale unor texte (povești în imagini, benzi desenate, siluete de personaje etc.) sau prin trimiteri către acestea/invocări ale unor *titluri de texte, nume de*

scriitori: *Somnoroase păsărele*, de Mihai Eminescu (I Norel II, p. 48; I Mihăilescu II, p. 65; II Goian II, p. 58); *Pinul singuratic*, după Alexandru Mitru (I Norel II, p. 56); *Abecedarul*, de Otilia Cazimir (I Mihăescu 2, p. 53); *Harap-Alb*, după Ion Creangă (I Mihăilescu II, p. 26); *Fata babei și fata moșneagului*, după Ion Creangă (I Mihăilescu II, p. 38; poveste în imagini, I Dobrescu 2, p. 48-49; I Dumitrescu 2, p. 15); *Neghiniță*, după Barbu Ștefănescu Delavrancea (I Mihăilescu II, p. 52); *Păcală*, după Ion Creangă (I Mihăilescu II, p. 63); *Aeroplanul*, de George Topîrceanu (I Mihăilescu II, p. 67); *Va-can-ță!*, după Mircea Sântimbreanu (I Mihăilescu II, p. 69); *Dumbrava minunată*, după Mihail Sadoveanu (fragment valorificat într-o probă de evaluare, I Mihăilescu II, p. 72); *Boierul și Păcală* (adaptare după snoava populară, I Dobrescu 2, p. 56), proverbe românești (I Dumitrescu 2, p. 9); *Bunicul*, după Barbu Ștefănescu Delavrancea (I Dumitrescu 2, p. 48); *Punguța cu doi bani*, de Ion Creangă (trimitere către personajele acestui basm, I Mihăilescu I, p. 19); *Ursul păcălit de vulpe*, poveste în imagini după Ion Creangă (I Dobrescu 1, p. 26-27; II Dumitrescu II, p. 36); *Balada unui greier mic*, de George Topîrceanu (II Dumitrescu I, p. 16); *Jarna pe uliță*, de George Coșbuc (II Dumitrescu I, p. 46); *Fricosul*, după Emil Gârleanu (II Dumitrescu I, p. 52); *Sarea în bucate*, după Petre Ispirescu (II Dumitrescu I, p. 58); *Stupul lor*, după Tudor Arghezi (II Mihăescu 1, p. 66); *Ciobănilă*, după Vasile Voiculescu (fragment folosit în abordarea virgulei, II Mihăescu 1, p. 55); *Cărțile*, după Mircea Cărtărescu (II Mihăilescu I, p. 26); *Scamatorii, scamatorii, scamatorii*, după Marin Sorescu (II Mihăescu 2, p. 8); *Ce băiat!*, după Octav Pancu-Iași (II Mihăilescu II, p. 8); *Păcălici la școală*, de Nicolae Labiș (II Matache I, p. 50); *Cărțile cu Apolodor*, de Gellu Naum (II Dobra I); *A fost odată o literă*, după Ionel Teodoreanu (II Goian I, p. 12); *Primăvara*, de Vasile Alecsandri (II Dumitrescu II, p. 18); *D-I Goe*, după I. L. Caragiale (II Dumitrescu II, p. 20); *Revedere*, de Mihai Eminescu (trimitere în cadrul benzilor desenate I Norel II, p. 11); se remarcă, de asemenea, **punctări explicite ale unor valori naționale**: „Știi că Mihai Eminescu este considerat poetul nostru național?” (I Norel II, p. 48), precum și prezentarea unor repere din *istoria literaturii române*, biografia unor scriitori etc.: Humulești – Ion Creangă (I Mihăilescu II, p. 28), informații despre Călin Gruia (II Matache II, p. 7), Lucia Olteanu (II Matache II, p. 59) etc.;

(I) limba română – ilustrată prin toate abordările explicite și implicite ale **elementelor de construcție a comunicării** (componente ale sistemului limbii române – în toate manualele, elemente de fonetică/fonologie, de vocabular, morfologie, sintaxă a limbii române), respectiv prin **sfera onomasticii**; se disting, în acest sens:

- nume de persoane cu rezonanță specifică în plan religios/creștin sau laic: Grigore, Gabriela, Bănică, Georgeta, Florentina, Florin, Chiriac, Fănel, Tache, Jenica, Gheorghe, Gherasim (I Norel II), Elena, Luca (CP Talvan, Zagaradniuc, p. 1), Horia (CP Stoicescu, p. 1), Radu, Barbu, Mihnea (I Mihăescu 2), Crina, Ion, Traian (I Norel I), Nicu (II Matache I), Dana, Dora (II Mihăilescu II), Gigel (II Dobra II), Ștefania, Tudor, Mircea (II Goian II), Petru (CP Beșliu, Dorobanțu, p. 1) etc.;
- nume de viețuitoare: calul Haiduc (I Norel II, p. 10; I Mihăescu 2, p. 21), poneiul Mălăiele (I Mihăescu 2, p. 10), câinele Grivei (I Mihăescu 2, p. 17), vacuța Joiana (I Dobrescu 2, p. 14), cărăbușul Măzărel (I Dumitrescu 2, p. 14), motanul Mitică (I Dumitrescu 1, p. 44) etc.;

- nume reflectând valențe specifice, în limba română, ale derivării cu sufixe: Gerilă (I Mihăescu 2, p. 18), Codruț, Crenguța (I Mihăescu 2, p. 31), [familia] Florescu (I Dobrescu 2, p. 37), Măriuca (I Mihăescu 1, p. 51), [doamna] Georgescu (II Goian II, p. 21) etc.

Unele dintre manualele avute în vedere în studiul de față conțin și fragmente/texte-suport care subliniază în mod unitar, cumulativ, principalele atribute ale ideii de identitate națională: „Patria mea este România. Noi suntem români. Pământul românesc ne e scump tuturor. [...] Purtăm cu mândrie straiul românesc.” (I Mihăilescu II, p. 11); „Sunt român din România. [...] Pământul românesc este minunat. În România noi conversăm românește. Portul românesc îmi place.” (I Dobrescu 2, p. 9); „Mâncarea românească este neîntrecută în lume. [...] Mie îmi plac cântecele populare. [...] Costumul popular românesc este minunat. Cel mai mult îmi place ia.” (I Dumitrescu 1, p. 53).

Se remarcă, în același context, și raportarea identității naționale (aici, românești) la alte tipuri de identități: „România este patria mea. Ea este situată pe continentul Europa. [...] România este în Uniunea Europeană.” (I Dumitrescu 1, p. 53).

Extrapolând, manualele alternative pentru disciplina *Comunicare în limba română* (ciclul achizițiilor fundamentale) conțin și trimiteri către elemente subsumate altor identități naționale decât cea românească:

- nume de țări, regiuni, capitale, localități: „Hilda e din Germania. Ea locuiește în orașul Hamburg” (I Norel II, p. 10); Canada, Quito – capitala țării Ecuador (I Norel II, p. 31); Washington (I Norel II, p. 32); Paris, Texas (I Dumitrescu 2, p. 39); Madagascar (CP Brebenel, Dorobanțu, p. 1); Australia (CP Stănică, Dorobanțu, p. 1);
- nume de persoane/viețuitoare: Willy (I Norel II, p. 32); Samy (CP Brebenel, Dorobanțu, p. 1);
- nume de personaje din texte literare, desene animate etc.: Pinocchio (I Mihăilescu II, p. 42-43); Popeye, Mickey, Yogi, Jerry (I Mihăilescu II, p. 58);
- cuvinte împrumutate, în limba română, din alte sisteme lingvistice: „yoyo”, „weekend”, „western”, „cowboy” (I Norel II, p. 32);
- texte-suport din literatura universală (texte reprezentative pentru alte literaturi/culturi): *Rățușca cea urâtă*, poveste în imagini după Hans Christian Andersen (I Dobrescu 2, p. 4-5), *Aventurile lui Habarnam*, după Nikolai Nosov (II Mihăilescu II, p. 18), *Alice în Țara Minunilor*, după Lewis Carroll (II Dobra II), *Corbul și vulpea*, după Jean de La Fontaine (II Goian II, p. 44), (fragmente de) texte (adaptate) aparținând lui Hans Christian Andersen (II Dumitrescu I, p. 30-31; CP Beșliu, Stoicescu, Zagaradniuc), E.T.A. Hoffmann (II Dobra I), Lev Tolstoi (I Norel II, p. 12), Fraților Grimm (II Dumitrescu II, p. 40) etc.

Concluzii

Identitatea națională reprezintă, pe de o parte, un concept cu multiple valențe, ilustrate nuanțat (prin trimiteri către definiții, atribute fundamentale, asocieri cu/disocieri de alte tipuri de identități) în literatura de specialitate (valențe sintetizate în prima parte a lucrării, centrată pe delimitările teoretice aferente problematicii studiate) și, pe de altă parte, o realitate reflectată pluridimensional în diferite spații privite sincron sau diacronic.

Această reprezentare pluridimensională a fost avută în vedere în studiul de față, prin raportare la programele și manualele alternative de *Comunicare în limba română*, în vigoare, în România, pentru ciclul achizițiilor fundamentale (clasele pregătitoare, I și a II-a): 3 programe și 28 de manuale (6 – pentru clasa pregătitoare; 10 – pentru clasa I; 12 – pentru clasa a II-a).

Au fost identificate, în acest sens, diferite ipostaze ale ideii de identitate națională, concretizate în elemente subsumate, pe de o parte, planului lingvistic, celui literar și planului comunicării, în general (planuri corespunzătoare domeniilor mari de conținut abordate la acest nivel de școlaritate, și nu numai) și, pe de altă parte, principalelor atribute identitare naționale: limba, literatura, religia, istoria, geografia, vestimentația, gastronomia, mitologia, știința/tehnica, arta, simbolistica imnului și a drapelului etc.

Toate acestea se pot constitui în premise ale analizei raportului de subordonare sau, dimpotrivă, de supraordonare dintre identitatea personală a școlarului mic și identitatea națională, inclusiv prin trimeri (vezi exemplele prezentate *supra*) către alte tipuri de identități și către alte identități naționale decât cea românească.

BIBLIOGRAFIE :

- Bouvet, L. (2006). *L'identité américaine, de la nation universelle au «saladier» des différences*. In *Controverses. L'identité nationale face au post-modernisme*, Paris: Éditions de l'Éclat, pp. 60-74.
- Cameron, K. (Ed.) (1999). *National Identity*. Exeter: Intellect Ltd.
- Fawn, R. (2004). *Ideology and national identity in post-communist foreign*. Portland: Frank Cass Publishers.
- Llobera, J. R. (2004). *Foundations of nation identity. From Catalonia to Europe*. Berghahn Books.
- Murgescu, M.-L. (1999). *Între „bunul creștin” și „bravul român” : rolul școlii primare în construirea identității naționale românești (1831-1878)*. Editura A '92.
- Salazar, J. M., & Salazar, M. A. (1998). *Permanence and modification in national identities*. In Adair, J. G.; Bélanger, D.; Dion, K. L. (Eds.). *Récents développements en psychologie scientifique. Volume 1: Aspects sociaux, personnels et culturels*. Hove, East Sussex: Psychology Press Ltd., Publishers, pp. 247-270.
- Schifirneț, C. (2009). *Identitatea românească în contextul modernității tendențiale*. „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XX, nr. 5-6, pp. 461-480.
- Smith, A. D. (1991). *National Identity*. Reno: University of Nevada Press.
- Williams, L. (1999). *National Identity and the Nation State: Construction, Reconstruction and Contradiction*. In Cameron, K. (Ed.). *National Identity*. Exeter: Intellect Ltd, pp. 7-18.
- Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M., Liebhart, K. (2009). *The discursive construction of national identity*. Second edition. Translation: Angelika Hirsch, Richard Mitten and J. W. Unger. Edinburg University Press.

Programe:

Ministerul Educației Naționale. (2013). *Programa școlară pentru disciplina „Comunicare în limba română”, Clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a*. București.

Manuale:

Beșliu, Daniela; Dorobanțu, Gheorghita (2012). *De la Pământ la Soare*. București: Editura Sigma.

- Beșliu, Daniela; Stoicescu, Daniela; Zagaradniuc, Cătălina (2013). *Degețica. Carte uriașă. Clasa pregătitoare, semestrul I – adaptarea unei povești de D. C. Andersen*. București: Editura Sigma.
- Brebenel, Otilia; Dorobanțu, Gheorghita (2012). *Carnavalul diversității. Carte uriașă. Clasa pregătitoare, semestrul II*. București: Editura Sigma.
- Dobra, Sofia (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Semestrul I*. București: Humanitas.
- Dobra, Sofia (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Semestrul al II-lea*. București: Humanitas.
- Dobrescu, Simona (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa I. Partea 1*. București: Editura CD Press.
- Dobrescu, Simona (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa I. Partea 2*. București: Editura CD Press.
- Dumitrescu, Iliana; Barbu, Daniela (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa I. Partea I*. București: Editura CD Press.
- Dumitrescu, Iliana; Barbu, Daniela (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa I. Partea a II-a*. București: Editura CD Press.
- Dumitrescu, Iliana; Ciobanu Nicoleta (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Partea I*. București: Editura CD Press.
- Dumitrescu, Iliana; Ciobanu Nicoleta (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Partea a doua*. București: Editura CD Press.
- Goian, Maria-Emilia; Minchevici, Lucia; Preda, Iulia (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Partea I*. București: Corint Educațional.
- Goian, Maria-Emilia; Minchevici, Lucia; Preda, Iulia (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Partea a II-a*. București: Corint Educațional.
- Matache, Claudia; Mălureanu, Adriana (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Partea I*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Matache, Claudia; Mălureanu, Adriana (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Partea a II-a*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Mihăescu, Mirela; Pacearcă, Ștefan; Dulman, Anița; Alexe, Crenguța; Brebenel Otilia (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Partea I*. București: Editura Intuitext.
- Mihăescu, Mirela; Pacearcă, Ștefan; Dulman, Anița; Alexe, Crenguța; Brebenel Otilia (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Partea a II-a*. București: Editura Intuitext.
- Mihăescu, Mirela; Pacearcă, Ștefan; Dulman, Anița; Alexe, Crenguța; Brebenel Otilia (2015). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa I. Semestrul I*. București: Editura Intuitext.
- Mihăescu, Mirela; Pacearcă, Ștefan; Dulman, Anița; Alexe, Crenguța; Brebenel Otilia (2015). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa I. Semestrul II*. București: Editura Intuitext.
- Mihăilescu, Cleopatra; Pițilă, Teodora (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Volumul I*. București: Art.
- Mihăilescu, Cleopatra; Pițilă, Teodora (2014). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa a II-a. Volumul al II-lea*. București: Art.
- Mihăilescu, Cleopatra; Pițilă, Teodora; Georgescu, Crinela; Coman, Camelia (2015). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa I. Volumul I*. București: Art.
- Mihăilescu, Cleopatra; Pițilă, Teodora; Georgescu, Crinela; Coman, Camelia (2015). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa I. Volumul II*. București: Art.

- Norel, Mariana; Pădureanu, Victoria; Mălureanu, Adriana (2015). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa I. Partea I.* București: Editura Didactică și Pedagogică, Ascendia Design.
- Norel, Mariana; Pădureanu, Victoria; Mălureanu, Adriana (2015). *Comunicare în limba română. Manual pentru clasa I. Partea a II-a.* București: Editura Didactică și Pedagogică, Ascendia Design.
- Stoicescu, Daniela (2012). *Cum se fabrică.* București: Editura Sigma.
- Stănică, Nicoleta; Dorobanțu, Gheorghîța (2012). *Aventurile familiei Cangur.* București: Editura Sigma.
- Talvan, Magdalena; Zagaradniuc, Cătălina (2013). *Jocuri și jucării. Carte uriașă. Clasa pregătitoare, semestrul I.* București: Editura Sigma.